

e worden? Maar
is er geen kerk-
ker voor mij nog
ik de dierbaar-
an verkondigen".
en Mevrouw Fa-
— zoo besloot
tudent is niet be-
geg geen kerkge-
men, hij kreeg een
student was Doc-
rijke vermaning
eren en op den
or Fabius, naar
al ook Mevrouw
terd, ons gaan.
sen lezer de con-
de gaarne in de
maakte op mij
it gezelschap op
reken over „de
Christus".
meer om lief ge-

zins onze bedoe-
van den persoon.
den man, wiens
i Juli dezes jaars
rakter is hij niet
e „herdenkings-
een harmonisch
draalen met alle
t. Een windvaan
Wel een richting-
leden heeft om
kbare trouw aan

met name onze
ongeren, prikke-
n Rechtaardige
hrijver dezer ar-
md achten.

borden, waarmee
i van den Bergh

k sprak? Is ook
ae"? Zij het door
oor zijnen Geest
oor, dat Hij door
t een;
ontvangen;

lofte van vrucht:
mijn zangen

G. VISEE.

pag. 77.

KELIJK LEVEN

rikdraad aange-
„bakens in zee".
i zogen zou zijn.
i concretiseering
i alsof er formu-
nden, die boven

hebben, dan ziet
t-verslijten" van
erschijsenelen van
n maar niet tob-
estaat (ik geloof
at niet bewegen
en (dat geloof ik
t men met zulke
or altijd verhin-
ij de anderen is
niet denkbeeldig,
t zit, en wrikken
stap geeft men
over „richting"
niet te bewegen.
of er wel altijd
aar, die zoo bang
teering van eigen
klaar, „bemoedi-
titen van zijn ge-
schisma" (je be-
espleten hebben)
en allemaal: wij
was goed, alleen
ers zeggen. Zoo-
n 1944 moest je
later knikt een
agen: wij denken
want wij willen,
a, en nu moet u
uw licht is. Dit
ig.
ma steevast ge-

wezen op twee uitersten, die men beide vermijden moet. Sommigen besteden 'n menschenleven aan 't zetten van twee „klippen", die beide te vermijden zijn, en het aanheffen van den scheepstrossen: raak ze niet aan, die klippen, dan zijt ge een knap schipper, en dan vaart ge door het juiste midden, en dan houdt ge koers. Zij vergeten, dat het opstellen van die klippen een elgen daad is; dat de vaart van a tot z een spelevaart kan wezen; en dat men, telkens klipjes vermijende, kan afdriften met den stroom, of zig-zag-varen, ook in continu- en grootbedrijf.

Ook deze spreker heeft zijn twee klippen ons gegeven: r i c h t i n g - z o n d e r - b e w e g i n g; m i t s g a d e r s : b e w e g i n g - z o n d e r - r i c h t i n g. Dit laatste fenomeen ziet hij overal waar apostolische beweging niet meer de leiding van de confessioneel gerichtheid erkent. Maar wáren die apostelen zoo bewogen? Ik dacht dat ze nog al eens den domper ergens op konden zetten, b.v. op de corinthische drukdoenerij, die zich aandienende als Geestes-elevatie. En, moet „gerichtheid" leiding geven? Moet de eene „heid" (bewogen-heid) de leiding erkennen van de andere „heid" (gericht-heid)? Maar als de ééne „heid" de andere „heid" leidt, dan wordt er nooit meer echt gehéid. Dan is die confessioneel gericht-heid weer een mythe geworden. Zoals ook spreker's volgende zin volkomen mythisch is, wanneer hij zegt: beweging zonder richting doet zich overal voor..... waar de leer wordt opgeofferd aan het leven. Dat bestaat niet; het kan niet gebeuren, en zal niet gebeuren. Je kunt geen leer opofferen „aan" leven; wie de leer opoffert, is het leven al lang kwijt; en dat niet-leven blijkt o.a. in zijn „opofferen", d.w.z. het heelmaal niet offeren, maar laten loopen van de leer, en in het vinden van een eendagsleugje: leven is meer dan leer; en dát is dan zijn zoegenaamde leer.

Spreker noemt voorbeelden: de Buchmanbeweging is er één van. Dat heette „beweging", spreker meent: zonder richting. Ik geloof, dat dat heele zaakje een goed-gemikte speculatie was op de indolentie van degenen, die zich laten welgevalven de decoratie met het keurige visitekaartje: deze-heer-is-intellectueel. De leden, die het geval in elkaar zetten, handelen doelbewust: losmaken, losmaken, losmaken uit de „starre" orthodoxie, en zorgen voor een doorbraak van hun humanisme. En toen gingen ze almaal praten over „beweging"-maar-niet-sonder-„quiet-time". Concentreer je op je zelf, geloof dan maar, dat jouw ernstige ernstgelegenheid Gods gelegenheid is, geef Hem de gelegenheid, om tot je te spreken, en geloof dan maar, dat Hij wel komt op het uur, dat je de klok op quiet time zet; en zeg dan eens, eenen geloofsmoed grijpende: God heeft tot mij gesproken, toen ik tot mezelf inkeerde. Ze wáren remonstrantsch, maar ze zéiden: dát is nu de lang verwaarloosde andere, en eigenlijk fijnere kant van het gereformeerde. Ze prááten niet meer over Dordt, maar zéiden: de wáre vaders, die échte tenminste, ofschoon ze altijd van twee klippen kleppen, hebben toch ook dat motief van zelf-inkeer-aangeheven. Maar ze vergeten, dat de Dordtsche Leerregels meteen waren verloochend; want die verkondigen, dat de zekerheid niet komt door een bijzondere openbaring, maar alleen door de belóften, door het Wóórd, en dat het verlangen van een „bijzondere openbaring" de twijfelingen van de pausgezinden weder invoert. De Buchmanbeweging was inderdaad een sterke beweging, maar met — negatief — een zeer bepaalde richting: uit de buurt v a n d e o r t h o d o x i e, met haar ellendige lichtbakens op de plekken waar klippen te ontzien zijn, en met námen voor de ketterij en námen voor de waarheid. En wie kreeg de Buchman-propaganda mee? Juist de menschen, die t ó c h al in „beweging" waren in die „richting" van: uit de buurt blijven van de orthodoxie. Ze zédden dan: ik vecht niet tegen de orthodoxie, maar tegen het orthodoxisme. Noem alles, wat je heimelijk niet wilt, maar een -isme, en je kunt rustig willen wat je t ó c h al wou.

Ook de huidige Ned. Herv. Kerk ziet spreker als voorbeeld van beweging-sonder-richting. Hij schrijft haar toe een diepe bekommerning om de ontkerstende wereld, maar klagt, dat ze niet „in het reine komt met haar roeping tot Schriftuurlijk belijden". Het eene heet dus „beweging", het andere „geen richting". Maar er is wel degelijk „richting": socialisme, wereldpolitiek, strijd tegen de orthodoxie met de jongste wapens. En dan: „diepe bekommerning"? Oeh, bij de leden-van-den-„clerus" zien we eerder een amerikaans gevoel van waardeering voor kerkelijk-georganiseerde vroomheid: deze voorkomt rauw revolutionair geweld, ze laat geen extremisme pardoos den boel kort en klein slaan, ze maakt de overgangen (die nu eenmaal in de wereld onvermijdelijk zijn, en aan het culturele evolutieproces steeds inhaerent blijven) geleidelijk. Maar met dit al laten zij zich inschakelen in een algemeene wereldpolitiek, die de slagen van communisten met revolutie-plannen denkt vóór te kunnen zijn door de keurige verschijning van moraliseerende religieuze socialisten. Maar ik geloof niet, dat ze in bijbelschen zin bekommerning hebben over de wereld als ontkerstende wereld; want de vraag, wat Christus is, en wat dus „kerstenen" werkelijk betekent, wordt als extremisten. oftewel klippen-leggers-vraag geschrapt van de agenda. Het komt straks zoover, dat de heele wereld roept om betrouwbare káárten, met álle klippen erop; maar dat ze de werkelijke kaartenteekenaars als onverdragelijke systematië zullen opknoopen. In naam der ideale Vrij-

making zullen ze alle vrijgemaakten van dit-en-dat-bepaalde-concrete-puntje in de woestijn zenden. Ook de Herv. Kerk wordt als organisatie precies geleid in de „richting" waarin ze zich al lang bewegen wilde: geen orthodoxie, geen binding, geen schema. Er is een systematisch inkapselen van de hervormde menschen-massa's in de wereldpolitieke organisatie, die in wording is.

Men kan met zulke leuzen tegen allerlei „-ismen" bereiken wat men wil. Deze week las ik den naam van ds G. Toornvliet op een nederlandsche circulaire, die geld kwam bedelen voor de Youth-for-Christ-beweging. Er waren drie commissies, natuurlijk heet dat allemaal anders, en uiteraard engelsch; maar één van de drie bevatte den naam van ds G. Toornvliet, Welja; eerst een jaar of zes een blad redigeeren, dat beoogt: je mag niet vallen in de klip van candidaat Schilder, en je mag in Noordeloos de kerk niet voeren op de klip van die niet-grosheldiaansche exegese van artikel-35 der Confessie, en dan, als dát klaar is, mag je wel de Youth for Christ gaan aanbevelen. Net zoo iets als de Buchman-beweging, en even slim in mekaar gezet. Vijftien jaar geleden vonden ze extremisten hen, die zéiden: geen Buchmanbeweging; en nu dié zaak onder dezen náam verlopen is, zegt de Kamper redenaar: na vijftien jaar zagen we toch: 't was beweging-sonder-richting. Vijftien jaar na dezen zal weer een ander spreker zeggen: die Youth for Christ was beweging zonder richting. Maar voor het heden v e r b i n d t men: afweer van bezwaren tegen de binding aan de uitspraken van 1944, en reclame voor de Youth-for-Christ-„Beweging". Het eene heet blijkbaar wáre beweging in de goede richting, het andere blijkbaar

ook. Dat komt er van, als men spreekt „over" „richting" en „beweging" en niet spreekt „uit de belijdenis".

Als klap op de vuurpijl komt dan in de Kamper rede de bewering: de laatste jaren hebben we het moeten hebben over „detail-kwesties". Wel, wel. En toch maar binden? Versmalling van den toegangsweg tot den kansel is maar een detail?

Stellen wij tegenover zulke tijdbeelden de erkenning, dat er geen tijd is zonder beweging, en geen groep en geen mensch zonder beweging, omdat beweging overal is. En dat de beweging geleid worden moet, en dan welbewust, in het toetsen van elken stap aan de beleden Schriftinhouden. Die wijzen ons geen vage „richting", maar alleen concrete naaste doeleinden. Het haastig-heen-en-weer-bewogen-wóorden door allerlei (storm)wind van leer wordt ongemeen bevorderd door het almaal aanwijzen van „uitersten", die men wil vermijden.

Want er is geen moeilijker kunst, dan w é r k e l i j k e tegenstellingen n a u w k e u r i g formuleeren. Weinigen zijn er, die het kunnen. De meesten, die het almaal over „uitersten" hebben, brengen het niet verder dan tot een één-dags-leus.

Ik wil wel den eisch hooren: niet afwijken, noch ter rechter-, noch ter linkerzijde, maar ik wil het alleen als ik weet, dat ik g e z e t b e n o p d e n g o e d e n w e g. Alleen dan weet ik, niet wat ik, soldaatje, maar wat mijn Generaal rechts noemt, en links, en: recht vooruit. Als ik het bepalen moet, kies ik alleen mijn eigen voorkeursrichting: ik volg alsdan alleen mijzelf.

K. S.

Dr J. Ridderbos over Deuteronomium (II, slot)

Van bijzonder belang is uiteraard Ridderbos' verklaring van hoofdstuk 12. In de critische constructie, vooral sinds Wellhausen, werd dit hoofdstuk tot het breeklip, waarmee men den heelen Pentateuch openspleet. Algemeen is men in die kringen van oordeel, dat dit hoofdstuk de beperking van den eeredienst tot het centrale heiligdom vordert; omdat de wetgeving van Ex. 20 : 24 vv. en de praktijk in den eersten tijd na den intocht anders waren, meent men dat deze wet onmogelijk van Mozes afkomstig kan zijn, en verbindt men die aan de reformatie van Josia in het jaar 621. Van hieruit opereerend zag Wellhausen in zijn „Prolegomena" kans de heele Pentateuch uiteen te scheuren, en de brokstukken te benutten voor een eigen reconstructie van helis- en openbaringsgeschiedenissen, die volkomen in strijd is met het getuigenis van het O.T. zelf. Zoo doende is de kwestie van Deut. 12 eigenlijk het centrale vraagstuk van heel de O.T. wetenschap geworden.

Wie eenmaal weet, dat bij dit hoofdstuk de beslissende strijd met de critiek gestreden wordt, grijpt uiteraard met groote belangstelling naar deze verklaring, benieuwd als hij is, wat een gereformeerd auteur hier heeft te zeggen; temeer, omdat men van gereformeerde zijde tot dusver dit vraagstuk eigenlijk nauwelijks had aangeroerd.

Ridderbos handhaaft het mozaïsch karakter, ook van hoofdstuk 12. Hij bespreekt in dat verband de opvatting van Oestreicher, die een andere exegese van Deut. 12 voordroeg, nl. deze, dat hier geen centralisatie werd vereischt. Ridderbos wijst die theorie af, en is het dus met de critische geleerden eens in zooverre, dat ook hij oordeelt, dat hier cultuscentralisatie wordt gevorderd. Toch beteekent dat niet, dat hij de wellhausiaansche reconstructie der geschiedenis overneemt. Hij denkt zich de kwestie zoo: Blijkens Ex. 20, alsmede blijkens het oudste historische getuigenis, heeft Israël, ook in den tijd na Mozes, meerdere plaatsen van eeredienst gekend. Deze praktijk was evenwel te verontschuldigen, hoewel niet in overeenstemming met de bepalingen van hoofdstuk 12. Want dit hoofdstuk stelt een „ideaal", dat voorloopig niet te verwezenlijken was (blz. 9). Elders (p. 17) legt hij er den nadruk op, dat men rekening moest houden met „het profetisch karakter dezer wet. Ze is gegeven voor den tijd wanneer de HEERE Israël niet alleen in Kanaän zal hebben gebracht, maar het volk ook rust zal hebben verschaft van al zijn vijanden rondom, zodat het veilig woont, vs 10. Ze is dus bestemd voor den tijd, wanneer er een geordende toestand zal zijn ingetreden: eerder was het hebben van een centraal heiligdom als enige cultusplaats niet mogelijk, en bleef dus het offeren op de „hoogten" te verontschuldigen". En deze „geordende toestand" is pas gekomen met de regeering van David (blz. 25). In de periode vóór David ondernaam men geen poging om het centrale heiligdom tot eenige offerplaats te maken: „daarvoor waren de toestanden te onzeker en de volke-eenheid te weinig verwerkelijk".

De vraag is, of hiermee een stevige positie tegenover de critiek is bereikt. Ik betwijfel het ten sterkste. Want:

1. Ik krijg den indruk, dat Ridderbos de literatuur rondom dit vraagstuk niet bij benadering heeft doorgenomen. Hij noemt alleen de namen van Oestreicher, Sanda, en iets verder die van Van Hoonacker en Poels. Maar waarom gaf hij geen aandacht aan de studies van Staerk en Welch? Deze auteurs hebben bepaalde

momenten uit Oestreicher's betoog óf overgenomen óf wel zelfstandig ontdekt. Zonder evenwel de buitensporigheden van Oestreicher, waartegen Ridderbos' critiek terecht zich richt, te accepteren. Ik zeg niet, dat ik het zelf met de meeningen van Staerk en Welch eens ben; maar de kwestie verdiende een veel nauwkeuriger en breeder onderzoek, dan Ridderbos daar-aan blijkt te hebben besteed. Zelf hoop ik nog eens gelegenheid te hebben, de resultaten van eigen studie in dezen — ik ben er al enkele jaren mee bezig, en ze zal nog wel enkele jaren vragen — te publiceeren.

2. Op zichzelf zou ik het met Ridderbos eens zijn, dat Deut. 12 een „profetisch karakter" draagt. Maar ik denk, dat wij „profetisch" dan op verschillende wijze interpreteren. Ridderbos denkt er klaarblijkelijk aan, dat dit een wet is, die pas in de toekomst in praktijk kan worden gebracht, blijkens 12 : 8 vv. Daarmee zou ik ook nog vrede kunnen hebben, als de verklaring van die verzen nu maar nauwkeurig was. En dat betwijfel ik. Mozes denkt daar, naar mijn vaste overtuiging, aan de „rust" die intreedt, zodra de veroveringsoorlog voorbij is, m.a.w. aan den toestand, zooals die intreedt onder J o z u a. Ridderbos maakt daarvan: het intreden van een geordenden toestand onder David. Omdat daarvóór de toestanden te onzeker waren, en de volke-eenheid te weinig verwerkelijk. Maar daarvan staat niet in den tekst. „Rust", dat in den tekst van Deut. 12 ziet op het einde van den veroveringsoorlog, wordt bij Ridderbos ongemerkt iets heel anders: zekere toestanden, aanwezige volke-eenheid.

3. Bovendien, aangenomen voor een moment de juistheid van deze exegese: nu pas komen de vragen recht los. Want na Salomo heeft Israël, zoowel in het Noordelijk als in het Zuidelijk rijk, maar voor korte perioden „zekere toestanden" gekend; en de volke-eenheid was toen principieel kapot gegaan. Men zou dus op Ridderbos' standpunt mogen verwachten, dat voor den tijd ná Salomo deze wet voorgoed een onvervulbaar „ideaal" zou blijken, en daarom niet in toepassing kon worden gebracht. Doch het merkwaardige is: onder David en Salomo, die „geordende toestanden" schiepen en handhaafden, was de „hoogtendienst" nog te verontschuldigen. En Hizkia en Josia, die een chaotische verwarring beleefden en hoogst „onzekere" tijden, spannen zich in om de wet in praktijk te brengen. Men zou zeggen: omdat in hun dagen de omstandigheden niet gunstig waren voor de invoering van Deut. 12, zou hoogtendienst in dien tijd zeker te verontschuldigen zijn geweest; altijd op het standpunt van Ridderbos.

4. Het is ook niet waar, dat men geen pogingen aanwendde in den tijd vóór David ter bereiking van den in dit hoofdstuk gestelden „ideaal"-eisch. Want hoe leest Ridderbos dan Jozua 22? De Westjordaansche stammen staan op het punt de Oostjordaansche broeders uit te roeien, vanwege een vermeende overtreding van Deut. 12. Een duidelijk bewijs, dat naar de Schrift reeds tóen de toestand was ingetreden, die in hoofdstuk 12 als voorwaarde was gesteld. En na Jozua 22 gold de wet dus in vollen omvang. Ook in de dagen van Samuël etc. En dus blijven we zitten met de vraag: hoe is de praktijk van Samuël te verklaren, nu Deut. 12 eenmaal in werking was getreden? De oplossing van Ridderbos is alleen maar een verlegging en verschuiving van de problemen.

5. Ik ben het met Ridderbos eens, dat de critiek een te zwaar accent heeft gelegd op Deut. 12, en dat men een te nauw en direct verband tusschen dit hoofd-

stuk en Josia's reformatie heeft geponceerd. Dat neemt evenwel niet weg, dat Ridderbos ons met zijn oplossing niet verder brengt. Want vast staat, dat de „hoogten" de invalspoor waren voor het Kanaänietisme. Indien Ridderbos met zijn solutie gelijk heeft, dan betekent dit, dat gedurende 3 tot 5 eeuwen (!) de Kanaänietische infiltratie niet radicaal en doeltreffend kon worden tegengegaan vanwege de ongeordende toestanden, die de doorvoering van Deut. 12 verhinderden. En dat waren in zekeren zin toch de meest critieke jaren in den strijd tegen Kanaän. Hizkia en Josia stonden dan toch voor een onmogelijke taak, toen ze trachtten (in hun onrustigen tijd nog wel!) den hoogtendienst af te schaffen en het Kanaänietisme den nek te breken, nadat dit vijf eeuwen lang vrijwel ongehinderd Israël had kunnen vergiftigen, en ook nadat de hoogtendienst nog enkele eeuwen te verontschuldigen viel.

Daarom meen ik, dat Ridderbos' boek ons ten aanzien van dit centrale punt geen stap verder heeft gebracht, doch ons eenvoudig even arm heeft gelaten, als we reeds waren. Deze oplossing geeft geen enkel afdoend antwoord tegenover de critiek; roept veeleer zelf vele nieuwe vragen op, en maakt onze positie nog kwetsbaarder dan ze reeds is.

Het zou een zegen zijn geweest, als Dr Ridderbos al zijn kracht had geconcentreerd op de bestudeering van Deuteronomium.

Ook nog om deze reden: misschien was dan het Praedivies, „met al den aankleef van dien", ongeschreven gebleven.

Men zegge niet: nu sleept de recensent ook al weer dat Praedivies erbij! Want niet ik haal het document weer te voorschijn uit de kachel, waarin iedereen het mocht stoppen. Doch Ridderbos zelf heeft het, in een wat ander jasje, thans een blijvende plaats verzekerd in dit deel der Korte Verklaring. Een soort Phoenix, uit de asch herrezen. Ik moet zeggen: ik kan een zekere bewondering niet onderdrukken voor de vasthoudendheid en energie, waarmee de schrijver het Praedivies nieuw leven inblaast, nadat het ten vure heette gedoemd te zijn. Week in, week uit, bleef hij in het „Geref. Weekblad" voortborduren op deze zijn lievelingsideeën, die vooral door zijn toedoen officiële kerkleer waren geworden. Maar wat ik niet had verwacht, was dat dit stuk, een ietsje „wetenschappelijk geschminkt", ook nog weer zou optreden in de Korte Verklaring. Doch juist vanwege deze kameleontische natuur is dit stuk te gevaarlijker. Op de kerkeraadstafels ligt het allang niet meer: maar nu heeft de auteur het via de Korte Verklaring gelegd op de tafels van alle studeerkamers, alsmede op die in de huiskamers, waar men op de serie is ingeteekend. En dat is voor mij de reden, waarom ik tegen deze deeltjes waarschuw. Deze verklaring bedoelt een langzame, oncontroleerbare ondermijning van de vrijmaking; en is daarmee een aanslag op het werk Gods in de reformatie van zijn kerk. Die polemische tendens treedt, voor wie zich de discussies van ongeveer 1944 herinnert, heel duidelijk aan het licht in deel I, 49, waar de schrijver zich keert tegen de menschen, die verbond en kerk nemen in veruitwendigden zin. De klanken zijn zoo bekend, dat niemand behoeft te twifelen, of de auteur heeft daarbij de vrijgemaakten op het oog. Daarom is het goed, nog bijzonder stil te staan bij dezen trek, die de inleiding en ook de verklaring beheerscht.

Hoezeer Ridderbos hierop den nadruk legt, kan blijken uit de proporties van de inleiding. De bespreking van het Wellhausianisme vraagt ruim 23 bladzijden (I, 10—33); die van verbond etc. in een anti-vrije-

maakten geest, bijna 21 pagina's (I, 33—53). En daarbij komt dan nog de verklaring zelf: terwijl de auteur gedurig heel vluchtig is bij belangrijke exegetische kwesties, veroorlooft hij zich regelmatig vrij breede uiteenzettingen zoodra zijn dogmatische opvattingen aan een tekst kunnen worden vastgeknoot.

Het is moeilijk een korte samenvatting te bieden van Ridderbos' gedachten in dezen. Niet alleen omdat zijn exposé zoo breed is. We vinden hier daarnaast ook weer den typischen redeneertrant, die ons de laatste jaren maar al te vertrouwd is geworden: min of meer een in- en uitpraten; permanent denkt de auteur in de categorieën „eenerzijds-anderzijds"; elke stelling wordt bijna door een direct volgend „Intussen" weer verzwakt en met een tegenstelling in evenwicht gebracht; in één woord: een typisch staaltje van dogmatische koorddanserij en systematische balanceerkunst.

In groote lijnen ziet het beeld er aldus uit: de verhouding tusschen den Heere en zijn volk wordt ook in Deut. uitgedrukt door „verbond". Na een (al te oppervlakkige en ook veelszins onjuiste) uiteenzetting over de beteekenis van de hebreuwsche en grieksche termen, en de waarschuwing, dat men uit het nederlandsche woord geen conclusies dient te trekken, bespreekt Ridderbos dan den term, zooals hij gebezigd wordt van de verhouding tusschen den Heere en Israël, en zegt dan, dat „eenerzijds" het bij menselijke betrekkingen dominerende rechtskarakter hier een belangrijke rol speelt, maar „anderzijds" treedt er uiteraard een wijziging in, omdat de verhouding tusschen God en mens een uniek karakter draagt en in menselijke verhoudingen nooit een volkomen analogie vindt. De aardsch-tijdelijke zegeningen treden in het verbond met Israël op den voorgrond, al gaat 't verbond daarin niet op. Grondslag van alles is de verkiezing. Het Horeb-verbond draagt een sterk wettisch karakter, in onderscheiding met het nieuwe verbond. Want de punten, die het N.T. op den voorgrond stelt, komen in Deut. zeer in de schaduw te staan. Je zou dus zeggen: Mozes is ook al onder de Remonstranten. „Intussen" heeft Deut. ook nog een andere zijde, waaruit blijkt dat dit verbond toch genadeverbond is. (In dit gedeelte komen merkwaardige slordigheden voor: b.v. direct na een verwijzing naar 30: 6, waar gesproken wordt over de door den Heere gewerkte besnijdenis des harten, volgt zomaar een zinsnede, die eindigt: „de waarheid, dat ook die bekering vrucht is van het werk Gods in het hart, komt dus nog niet tot u i t d r u k k i n g"). Beide reeksen, op zichzelf beschouwd, vormen een tegenstelling; maar de wettische regel moet gelezen worden in verband met wat door heel de Schrift geleerd wordt omtrent het verbond der genade. Daarop volgt een breede paragraaf over de verhouding tusschen het Sinaïetisch verbond, en het „nieuwe verbond" bij Jeremia. Ook hier is er een tegenstelling, die niet in absolute zin te nemen is; „het eigenaardige van het Sinaïetisch verbond is, dat het dit aloude en altijd-blijvende verbond (met de „kerk" n.l.) a.h.w. tot een eenheid samenstrengt met een vergankelijk volksverbond, en in verband daarmee het genadeverbond in meerdere of mindere mate zet in het kader van een werkverbond" (I, 47). Men merkt: we zijn nu al een eind verder op den weg der redeneering: Israël als „volk" en als „kerk" zijn onderscheiden, en „genadeverbond" en „werkverbond" gaan ook hun rol spelen. Dan volgt een zonderlinge redeneering over Jer. 31: de aanvankelijke vervulling kwam reeds bij den terugkeer uit de ballingschap, de principiële vervulling bij Christus' komst in het vleesch, de finale vervulling evenwel pas op den jongsten dag. Zulks omdat ook thans nog niet „allen den

HEERE kennen", wat toch door Jeremia werd aangekondigd. Daarom heeft de nieuw-testamentische kerk een „tussenpositie..... tussen die van den ouden dag en de kerk van den staat der heerlijkheid" (I, 48). Als de wet in het hart geschreven staat, beteekent dat, dat „het hart er conform aan is, en dus conflict met het gezag (der wet n.l.) is buitengesloten".

Op deze wijze meent de schrijver de uitspraken van Deut. gelezen te hebben „in het geheel der Schrift". Ik meen echter, dat hij ze alleen maar een plaats heeft gegeven in het raam van zijn eigen dogmatische constructie, wat ook een koud kunstje is; als men eenmaal zijn eigen gedachteninhoud in het bijbelwoord heeft ingedragen, kan men den bijbel laten zeggen wat men zelf wil.

Maar bijbelsch is deze gedachtengang allesbehalve. Hier wreekt zich weer, dat Ridderbos allerlei semasiologische gegevens verwaarloost, en permanent opereert met dogmatische begrippen.

Ik wijs op „verbond". De schrijver waarschuwt wel, om geen conclusies te trekken uit het nederlandsche woord, maar het tragische is, dat hij zijn heele theorie baseert op een typisch-nederlandsche, specifiek Kuiperiaansche verbondsfilosofie. Had hij inplaats van uit te gaan van al die gangbare onderscheidingen („genade"- en „werk"-verbond etc., kwestie eenzijdig of tweezijdig enz.) eens zich verdiept in wat Deut. over het verbond zegt. Maar alle materiaal, dat verzameld werd door b.v. Karge, Pedersen, Begrich, Eichrodt, is ten eenenmale verwaarloosd. Pedersen had hem b.v. kunnen leeren, dat het voor de beteekenis van „verbond" volmaakt zonder beteekenis is, of de partners gelijkwaardig zijn of niet.

Ik denk aan „verkiezing". Ridderbos werkt heel simpel met een dogmatisch verklezingsbegrip, en kan dan natuurlijk gemakkelijk concludeeren, dat wat Deut. inzake verkiezing zegt, „zijn volle waarheid (heeft) in het eeuwige verbond, in Christus gesloten met hen, die naar Gods vrijmachtig welbehagen zijn verkoren tot het eeuwige leven". Maar daar stel ik tegenover, dat Deut. bij „verkiezing" nooit denkt aan een „decreet" met al de associaties van „voortijdelijkheid" die er aan zijn vastgeknoot, doch simpel spreekt van het historische feit van den uittocht uit Egypte. Terwijl er toch massa's prachtig materiaal voor een werkelijke exegese van „verkiezing" etc. in onze handen zijn: Hempel, Galling, Weiser, Wheeler Robinson, Staerk, Rowley, Wright etc. Ik zeg niet, dat we dit alles maar zonder meer kunnen overnemen; het zal critisch bekeken moeten worden uiteraard. Maar dat simpele hanteeren van dogmatische onderscheidingen heeft met uitlegging der Schrift niets te maken.

Ik denk aan „eeuwig". Gaat het werkelijk aan, om bij de lezing van Deuteronomium zomaar uit te gaan van ons westersch-filosofisch eeuwigheid-tijdsdilemma, of is het zaak om eerst eens na te gaan hoe de bijbel over dezen dingen spreekt? Materiaal is er toch wel zoo langzamerhand: Wheeler Robinson, Schmidt, Cullmann, Delling, Cerny etc.

Soortgelijke opmerkingen zouden eigenlijk te maken zijn over alle termen, waarmee de schrijver werkt. B.v.: is „kennen" in Jer. 31 werkelijk zoele als de wedergeboorte in Kuiperiaanschen zin? Ik geloof er niets van. Bij zeer critische auteurs als Baumann, Hoschander, Hänel, Reiss, Mowinckel etc. vindt men heel wat dingen, die voor dergelijke ontsparingen hadden kunnen bewaren. Heeft „hart" en „in het hart schrijven" daar werkelijk den zin, dien Ridderbos eraan geeft? Ik geloof, dat een zorgvuldige analyse in den trant van Pedersen, Robinson, Johnson e.d. hem beter had kunnen leeren. Hoe zorgvuldig en bezonnen

Over Sumatra

Ik deelde al dien tijd van mijn logies in al de voordeelen, die de Maatschappij aan een bewoner van haar dorp verschaft. En die zijn velen.

Maar van haar employe's wordt nu ook omgekeerd verwacht, dat zij zich geheel aan die Maatschappij geven. Een van de belangrijkste dingen waar de directie een employé naar beoordeelt is behalve naar zijn kundigheid, vooral ook naar het antwoord op de vraag, of de employé voldoende company-minded is. Vertaal dat nou maar eens. Maar het komt hier op neer, dat een employé, waar hij maar kan, opkomt voor de maatschappij, ook als er minder prettige maatregelen moeten worden genomen toch de Maatschappij verdedigt, omdat het belang van de heele Maatschappij (en dat is immers ook het belang van de employé's) die maatregelen noodig maakt.

De heele dorpsgemeenschap wordt saamgehouden door: de Maatschappij. U moet dat even op u laten werken. Als in Nederland een employé van een of andere groote thuis komt, staat hij in een andere gemeenschap. Zijn bureu zijn bij een heel andere firma betrokken. Zijn kennissen weer bij nog andere ondernemingen geïnteresseerd. Kortom: werkkring en burgerlijke gemeenschap zijn hier twee. Maar in Pladju en Sungel Gerong zijn ze één. Spreekt u uw buurman daar, dan kunt u na het gebruikelijke praatje over het weer (dat wordt ook in Indië gehouden, dan gaat het over: vandaag weer erg heet, of: wat blijven de regens toch lang uit; wat is de kentering weer benauwend) alleen nog maar praten over: de Maat-

schappij. Laat uw buurman op de teekenkamer zitten en laat ge zelf een job hebben bij de elektrische centrale, maar: het is de Maatschappij wier belangen ge dient, samen met al uw vrienden en kennissen.

Dat spreekt te sterker als ge als Christen in die gemeenschap verkeert. Als de eenigheid van het ware geloof u dan niet samenbindt, waar zult u dan anders over praten dan over de Maatschappij, strikt zakelijk. Over die toffe danspartij van gisteravond in de sociëteit kunt ge al dadelijk niet mee praten. Als ge het wel kunt zegt ge als Christen al gedetailleerd! En laat ik het er meteen maar bij zeggen: er derailleren er zooveel als Christen!

Daar kunnen we hier in Holland nu wel makkelijk een oordeel over vellen, maar of dat billijk is, is een andere vraag.

Kom je niet in de soos? Dan ontmoet je je chefs niet, die daar ook komen. Dat kan u een promotiekans kosten. Het kan u in de oogen van de groote bazen doen voorkomen als niet voldoende company-minded. De sociëteit is het concentratiepunt van het omgangseven in den vrijen tijd. Maar het is de sociëteit van de Maatschappij: het is dus toch eigenlijk ook dan in uw ontspanning nog bezig zijn met de Maatschappij en rekenen met de Maatschappij.

Om dan in die wereld te staan en toch niet van die wereld te worden: daar is genade voor noodig. We moeten ons er niet over verbazen, dat er zooveel derailleren. We moeten ons erover verwonderen, dat er nog staande blijven, en niet allen zonder onderscheid de grenzen uitwischen.

Nu verstaat ge ook, hoe sterk in die gemeenschap de zuigkracht is van de valsche eenheidsbeweging

onder degenen, die zich Christen willen blijven noemen. Daar is dan een klein getal, dat het geloof in Christus niet radicaal prijs geven wil. Er is nog een klein getal, dat naar de kerk wil gaan en er voor uit wil komen, dat er andere en hoogere belangen zijn dan olie, en een goed salaris, en verlof, en een goed pensioen. Om in die kleine groep dan nog weer de spelbreker te zijn. Om in dien kleinen kring dan toch vast te houden aan de belijdenis die eenmaal bezworen werd. Dan ben je toch wel heelemaal buitenbeentje. U kunt uw hoofd schudden als ge iemand in Indië hoort zeggen: „In dit goddelooze land noem ik ieder mijn broeder die nog aan God gelooft en den Heere Jezus als zijn Zaligmaker belijdt". Ge kunt zeggen: maar dat is toch geen norm in een tijd, dat de een Christus zóó ziet en een ander weer anders.

Maar HIER uw hoofd erover schudden is goedkoop genoeg. Met barmhartigheid bewogen zijn is wat anders. Bidden, dat ze toch niet allen in dien stroom meegezogen worden, dat is wat anders.

Natuurlijk moet de eenig goede weg gewezen worden. Anders is ook de voorbede die we doen zonder zin. Maar wie daar met eigen oogen het leven heeft gezien weet het des te scherper: alleen genade houdt de menschen staande. En velen, die hier alleszins „orthodox" het hoofd schudden over zooveel „breedheid" van het Christendom ginds, zullen, als ze daar ooit komen, misschien wel het eerst vallen. Zelfverzekerdheid is een zekere weg naar den ondergang. Dat blijkt DAAR vooral. Juist die in krachtig zelfvertrouwen naar dat land gaan en in die gemeenschap terecht komen, zijn verdronken voor ze water gezien hebben.

J. P. v. d. STOEL Jr.

is in v
de exeg
enkele
Kuyper
„kerk
tegende
Hertzbe

Onze
wijze w
wijze v
over in
Schrift
een

Daar
voor o
hoeft
nog oo
verkl
portem
ver zél
deze w

Er is
jongen
heb al
moest
doorna
om het
ik hee
blijft e
menscl
en kur

CAN

Gesta
de Vri
Hoogte

En
A. D.

Dest
berijm
van 11
Iperen
geoeft
nist O
Magist
ming.
inge
door v
dat oo
en and
reeds
berijm
misch.
Sneek,
van B
zelfde

De
de het
gevon
fende
ward).
[] ste
gevoeg

RIJK
Stand:
Een re
Lidmat
1772; (

177
„D
verbe
en h
veel
(en s
zig Z
nen,
14 D
[In
zeges

[Dit
1771 it
Naamli
bijkba
zelf te
schrijft
Tjerik

T.a.p.
„17
voork
Baron
gevo
afgek
diens
Noet
gin n

Theo

Toen
den a.s
op Wo
U moc
er nog

a werd aan-
stamentische
n den ouden
heid" (I, 48).
t, beteekent
dus conflict
sloten".

uitspraken
der Schrift".
een plaats
dogmatische
is; als men
bijbelwoord
n zeggen wat

allesbehalve.
rlei semasio-
nent opereert

waarschuwt
nederland-
hij zijn heele
dsche, speci-
d hij inplaats
erscheidingen
stie eenzijdig
at Deut. over
at verzameld
Eichrodt, is
ud hem b.v.
is van „ver-
de partners

derbos werkt
ngsbegrip, en
aren, dat wat
olle waarheid
stus gesloten
behagen zijn
daar stel ik
it denkt aan
„voortijdelijk
impel spreekt
den uittocht
chtig materi-
rkiezing" etc.
Feiser, Whee-
Ik zeg niet,
n overnemen;
len uiteraard.
tische onder-
chrift niets te

werkelijk aan,
somaar uit te
uwigheid-tijd-
a te gaan hoe
lateriaal is er
ler Robinson.

alijk te maken
er werkt. B.v.:
s als de weder-
geloof er niets
ann, Hoschan-
men heel wat
hadden kun-
het hart
llen Ridderbos
uldige analyse
anson e.d. hem
g en bezonken

n blijven noe-
het geloof in
Er is nog een
an en er voor
e belangen zijn
f, en een goed
n nog weer de
kring dan toch
enmaal bezwo-
aal buitenbeen-
emand in Indië
noem ik ieder
en den Heere
kunt zeggen:
tijd, dat de een
nders.
en is goedkoop
zijn is wat an-
in dien stroom
s.

gewezen wor-
ve doen zonder
het leven heeft
n genade houdt
hier alleszins
zooveel „breed-
en, als ze daar
vallen. Zelfver-
den ondergang.
krachtig zelf-
ie gemeenschap
ze water gezien
r. d. STOEL JR.

is in vergelijking met wat Ridderbos over Jer. 31 zegt de exegese, die Ds B. Jongeling van deze plaats voor enkele jaren gaf! Weet Deut. heusch al van al die Kuyperiaansche onderscheidingen ten aanzien van „kerk"? Ik heb er nog niets van ontdekt; wel het tegendeel, in studies van Von Rad, Schmidt, Danell, Hertzberg, Dahl, Rost, B. Luther enz.

Onze achterstand is al enorm groot. Maar op deze wijze wordt die nog groter. Tenslotte staat zulk een wijze van behandeling, ondanks alle mooie zinnigjes over inspiratie en zoo, wezenlijk kritisch tegenover de Schrift. En door zulke exegese wordt de bijbel tenslotte een gesloten boek.

Daarom betreurt ik deze bewerking. Het spijt me voor ons Gereformeerde volk, dat aan iets anders behoefte heeft. Het spijt me voor de serie: krijgen we nog ooit weer de gelegenheid om onze menschen een verklaring te geven, die binnen het bereik van ieders portemonnaie blijft? Het spijt me, ook om den schrijver zelf, dat zijn kerkelijk-academische loopbaan op deze wijze een afsluiting vond.

Er gaat een verhaal van een vader, die aan zijn jongen een bijbel cadeau gaf, met de opmerking: „Ik heb alle Remonstrantsche teksten aangestreept". Ik moest daaraan telkens denken, toen ik deze deeltjes doorma. Ridderbos is tenminste permanent in de weer om het „wettische" bij Mozes te neutraliseeren. Nu zit ik heelemaal met de vraag: wat is inspiratie? Wat blijft er over van het Schriftgeloof, als ook orthodoxe menschen meenen, dat ze God in zijn spreken moeten en kunnen..... corrigeeren? B. H.

CANDIDAATS-EXAMEN

Geslaagd voor het Candidaats-examen de heeren W. G. de Vries, J. Israëlsstraat 54a. Groningen en J. Faber, Hoogte Kadijk 175, Amsterdam.

En nu.... allemaal!

A. D. 1776

Destijds deelde ik in een artikel over de Staten-berijming der psalmen van 1773 (art. V, zie De Ref. van 19 Nov. 1949) mee, dat volgens ds Jozua van Iperen reeds van plm. 1740 af te Leeuwarden geoeft werd in het rhythmisch psalmzingen. Organist Oevering organiseerde eerst zang oefeningen. Magistraat en kerkeraad gaven oogluikend toestemming. Later werd officieel het rhythmisch zingen ingevoerd. Het schijnt, dat Leeuwarden hierin door vele kerken is nagevolgd. Van Iperen vermeldde, dat ook te Rauwerd, Irnsam, Joure, Koudum, Grouw, en andere dorpen het zingen op heele en halve noten reeds geschiedde vóór de invoering der Staten-berijming. Men zong dus Datheen's psalmen rhythmisch. Na de invoering der nieuwe berijming gingen Sneek, Workum, Langweer, de dorpen in de grietenij van Baarderadeel, en andere friesche plaatsen tot dezelfde zangwijze over.

De conservator van onze Theologische Hoogeschool, de heer A. J. Roukema, heeft onlangs hierover iets gevonden in het Rijks-archief te Leeuwarden betreffende de kerk van Tjerkwerd en Dedgum (bij Bolsward). Hieronder laten we het volgen. Wat tusschen [] staat heeft de heer Roukema ter verklaring toegevoegd.

RIJKS-ARCHIEF te Leeuwarden: Oude Burgerlijke Stand: Wonsradeel 51 — van Tjerkwerd en Dedgum: Een register, waarin: Handelingen v. d. Kerkeraad en Lidmaten 1679—1809; Gedoopten 29 Aug. 1679—12 April 1772; Getrouwen 1679—16 Juni 1771.

1776: [Besluit van de kerk van Dedgum]. „Den 8 April is besloten, om voortaan, ter verdere verbetering van ons kerk-gezag, te zingen op halve en heele noten en om alle voorgewende onkunde zoo veel mogelijk tegemoet te komen, werd teffens bepaald (en zulks is van den Predikstoel afgekondigd) dat men zig Zondags nademiddags van 2 tot 3 uur zoude oeffenen, en hiernede nam men een aanvang op Zondag den 14 Dito.

[In latere hand]: Naderhand na t spreken van den zegen".

[Dit vond dus plaats onder Ds Samuel Cahal, 28 April 1771 ingetreden in de Kerk van Tjerkwerd]. [Romein, Naamijst der predikanten, blz. 397 e.a. speelt Cahals; blijkbaar hebben we boven met een schrijffout van ds zelf te doen, of een aan de uitspraak geaccomodeerde schrijfwijze.

Tjerkwerd en Dedgum waren toen gecombineerd].

T.a.p.:

„1776 Den 15 September heeft de E. kerkeraad, met voorkennis en Approbatie van den Grietman Jr. Dilco Baron thoe Z[wartzenberg] + H[ohenlandsberg], goetgevonden en besloten (en zulks is van den Predikstoel afgekondigd) dat men voortaan in d' openbare godsdienstige bijeenkomsten de Psalmen op heele en halve Noeten zoude zingen, zullende men hier mede een begin maken op Zondag den 29 Dezer".

Theologische Hoogeschooldag 1951

Toen wij vorige week reeds enkele sprekers voor den a.s. Theologische Hoogeschooldag 1951, welke D.V. op Woensdag 26 September zal worden gehouden, aan U mochten bekend maken, dedden wij U mede, dat er nog meer sprekers zouden komen.

Hierbij mogen wij ze aan U „voorstellen". Och, het zijn zulke oude bekenden, dat „voorstellen" eigenlijk niet het goede woord is, want U kent ze allemaal. Op het program staan naast den rector van dit jaar, prof. dr K. Schilder, prof. P. Deddens, prof. B. Holwerda, prof. C. Veenhof en prof. dr H. J. Jager. U ziet het dus, oude, vertrouwde bekenden.

Wij zijn nu zoover, dat de Nieuwe Kerk „vol" is, en ook de Broederkerk. Nu beginnen we aan de Bovenkerk. Die nu dus kaarten aanvraagt, krijgt kaarten voor de Bovenkerk. De geluidsinstallatie in deze kerk is uitstekend, U kunt dus allemaal de sprekers goed hooren. En het orgel — een feest voor de oogen en de ooren.

Wie nu nog geen kaarten heeft aangevraagd, doe dat NU. Het adres is bekend, Broederweg 15.

J. B.

* De fabel van: „veel veranderd"

In Glessendam was iemand, die geloof schijnt gehecht te hebben aan de bewering van dr F. L. Bos, dat er zoo-veel veranderd was bij de synodocratie. Die man wendde zich tot den plaatselijken synodocratischen kerkeraad, en bood een verklaring-van-gevoelen (V. v. G.) aan, waarop in Almelo en Schiedam al eens eerder door den synodocratischen kerkeraad enkele tot de kerkverbrekers van 1944 terugkeerenden waren aangenomen. De man van Glessendam scheen te denken: wie in Almelo en Schiedam zich onder een a la Noordeloos gereinigden preekstoel mag neerzetten, mag het ook in Glessendam wel. Hij kwam echter van een koude kermis thuis. In combinatie met eenige anderen naar den synodocratischen kerkeraad van Glessendam getogen, werd hij — we volgen nu de woorden van een in de pers circulerend stuk — ontuchtterd: de haren rezen zelfs ten berge:

„De ondertekenaars van de „Verklaring van Gevoelen" (waaraan ondergetekende er één is) werden uitgenodigd ter kerkeraadsvergadering en wat we daar hoorden, deed ons de haren ten berge rijzen. De „V. v. G." mocht niet worden geaccepteerd daar dat in strijd zou zijn met de Synodebesluiten, enz. Hoofdzakelijk onze zienswijze, wat betreft het kerkrecht werd als funest beschouwd voor de kerk. Er werd in de verklaring uitgesproken: („dat, wat het kerkrecht betreft, zij de meerdere vergaderingen zien als vergaderingen van afgevaardigden van kerken, welke hun bevoegdheid ontleen aan deze afvaardiging) en dat meerdere vergaderingen niet handelen over belangrijke zaken, indien deze niet tijdig, dat is enige tijd vóór de afvaardiging ter meerdere vergadering, ter kennis van de kerken zijn gebracht."

Het tusschen haakjes geplaatste, letterlijk overgenomen uit de verklaring van Schiedam en Almelo („De Roeper", 12 Aug. '50 en 13 Sept. '50).

Dit puntje was voor genoemde kerkeraad niet te aanvaarden daar dit in strijd werd geacht met het Geref. kerkrecht. Meerdere vergaderingen mogen niet gezien worden als vergaderingen van afgevaardigden van kerken en dus daaraan hun bevoegdheid ontleen, want de kerk, ons aller Moeder, vergadert daar, niet de afgevaardigden. Hierbij werden we verwezen naar Handelingen 15 en 16, de vergadering te Jeruzalem.

Verder werd in de „Verklaring van Gevoelen" uitgesproken: „Dat er in Geref. kerken ruimte is voor vrije meningsuiting, voorzover niet bezezen wordt, dat de voorgedragen beschouwingen klaarblijkelijk in strijd zijn met de H. Schrift en de Drie Formulieren van Enigheid, mits zowel bij het uiteenzetten als bij het bestrijden van een bepaalde zienswijze door de wijze van optreden en spreken de kerkelijke gemeenschap niet in gevaar wordt gebracht en bij dit alles de band der liefde tot elkander blijft bestaan."

Ook dit woordelijk overgenomen van Schiedam en Almelo.

Evenals hierboven werd ook deze beschouwing afgezezen, hier moesten worden ingelast de woorden „zulks ter beoordeling van de erbij betrokken kerkelijke vergadering."

Deze woorden zouden heus niet zo bezwaarlijk zijn, als er door de kerkeraad maar niet zo'n verkeerde uitlegging aan werd gegeven. Bij monde van Dr Matter werd door hem naar voren gebracht, dat b.v. een Synode, die een uitspraak heeft gedaan waar bezwaar tegen gemaakt wordt op grond van Gods Woord, het recht heeft te eisen: „wij willen wel Uw ingediende bezwaarschrift in behandeling nemen,

FABIUS over het verval der Antirevolutionaire partij

Niet pas in onze dagen wordt gesproken over verval in de antirevolutionaire partij. Fabius heeft herhaaldelijk, vooral in zijn maandblad *Studiën en Schetsen* op het gebied van Staat en Maatschappij, daarop gewezen. Het jaar 1894 wordt door hem aangewezen als het jaar waarin dat verval is gaan optreden.

In *Studiën en Schetsen*, 11de serie blz. 154, treffen we aan een artikel onder den titel: De Antirevolutionaire partij. In dit artikel wijst de schrijver erop dat de grondslagen van de antirevolutionaire partij zijn gelegd door Groen van Prinsterer, die daarbij veel tegenkanting ondervond, niet slechts van vrijzinnigen kant, maar vooral van de zijde der „vrienden".

Met name verzetten zich de ethischen steeds feller tegen hem. Groen van Prinsterer begreep, dat, althans in Nederland, geen andere grondslag mogelijk was dan

maar op voorwaarde dat U (bezwaarde partij) zwijgen zult." Zou de bezwaarde partij hiertoe niet bereid zijn, dan zullen ook de bezwaren niet behandeld worden. Deze gedachte ligt dan opgesloten in de woorden „zulks ter beoordeling van," enz.

Daar de brs. van art. 31 niet bereid waren hun gevoelens anders uit te spreken dan gedaan was, werd de toegestoken hand tot hereniging afgewezen, met tevens de mededeling dat ook de hereniging te Schiedam en Almelo, niet had mogen plaats vinden, daar dit absoluut in strijd wordt geacht met de besluiten der Haagse Synode.

De kerkeraad wordt in deze zelfs nog gesteund door Prof. Nauta, die per telefoon mededeelde aan Dr Matter, de „Verklaring van Gevoelen" niet te aanvaarden en sprak ook z'n afkeuring uit over het gebeurde in Schiedam en Almelo.

Het door de brs. van art. 31 gedane beroep op de Classis Gorcum leverde eenzelfde resultaat op: niet te aanvaarden."

Tot zoover het verhaal. Er kan aan worden toegevoegd, dat de synodocratische predikant van Glessendam later publiek kwam vertellen, dat deze mededeelingen juist waren; hij had er alleen maar bezwaar tegen, dat de mededeling van prof. Nauta publiek gemaakt was.

Er is dus geen zier veranderd; wat ieder al weten kon. En prof. Nauta heeft nog niets geleerd; dat vind ik wel het ergste. En dat hij het gemanipuleer in Almelo en Schiedam maar slecht vindt, is verblijvend; wij vinden het ook zoo, maar om andere redenen. En dat er maar wat gekokt wordt, en dat al die samensprekerij met ontwijking van noodzakelijke vragen maar misère oplevert, is ook duidelijk. En dr F. L. Bos' fabeltje (in Amersfoort), dat schorsingen etc. ongedaan waren gemaakt, is niet alleen stante pede door den toenmaligen amersfoortschen (synodocr.) predikant (die er wel voor bedankte, den schorsingsbrief van ds v. d. Born te verscheuren) maar nu ook door zijn tegenwoordigen collega Nauta bevestigd. Er is nog geen haar veranderd, zelfs geen gekloofde.

K. S.

* Ouderwetsch terreinen-sprookje

Vrijdag 6 Juli hoopt aan de V.U. te promoveeren ds Ysbrugt Feenstra, onderwerp: Het Apostolicum in de twintigste eeuw. Stelling 17 luidt: Het argument, dat fondsvorming een verzekeringsmaatschappij, die tot het gebied der algemeene genade behoort, overbrengt naar het terrein van de bijzondere genade, verraadt een bedenkelijke opvatting t.a.v. de verhouding van algemeene en bijzondere genade."

Wij voor ons zouden de critiek op bedoeld „argument" nog veel scherper stellen. Maar het is ons niet te doen om bespreking van de stelling. Alleen maar om het moppje: om de paradepas van een voorbijgegaan geslacht. De schutterij, die nog eens af en toe haar overlevenden laat meedoen op een grooten dag.

De promovendus verwijst voor wat de vindplaats betreft naar „Omslag of fondsvorming, brochure van dep. ad. art. 13 K.O. voor Zuid-Holland (Zuid. ged.) over het voorstel Dr van Rooyen a.s., p. 10 en 20".

K. S.

* Officieel

Ds D. v. Dijk schreef onlangs over de nog al vreemde figuur, dat prof. Nauta van de V.U. de hervormde synode was gaan complimenteeren bij de vaststelling van de nieuwe, barthiaansche, dusgenaamde Kerkorde.

Thans komt dr Nauta zelf vertellen, dat hij in de vergadering van de hervormde synode van 1 Mei j.l. als afgevaardigde namens zijn Kerken aanwezig geweest is, zulks op verzoek van het moderamen van de synode van Den Haag.

Uit dit eigenhandig berichtje blijkt dus, dat ds D. v. Dijk niet verkeerd inlichtte, dat ook in dezen „De Reformatie" geen troebele bron is. Zoals de schrijver van al die tegenstrijdige rapporten van '44 insinueert, en dat de zaak nog erger is dan door ds v. Dijk kon worden geteekend. Het blijkt, dat dr D. Nauta de kluts van het kerkrecht heelemaal kwijt is. Want als een „moderamen" (dat niet meer bestaat volgens onze kerkenordening) een briefje krijgt, en dan maar een man vraagt, om te gaan spreken, komt die man zelf vertellen, dat hij sprak namens zijn kerken. Wat niets meer dan een fictie is. Maar men zal ze wel laten loopen. Evenals de speech zelf.

K. S.

POLITIEK EN SOCIAAL LEVEN

de Calvinistische. Hij bouwde dan ook in Gereformeerden stijl. Niet poogde hij eens partij van uitsluitend Calvinisten te vormen; af te stooten en uit te werpen al wie zich niet geheel aan het Calvinisme gewonnen gaf. Waarlijk niet. Hij was in dit opzicht breed van opvatting; riep tot steun van zijn streven alle Christenen op. Toch verdoezelde hij daarom de grondlijnen niet; was zijn fundament niet het algemeen-christelijke, zonder eenige nadere beperking. Hij doorzag, dat daarmede nooit eens zichzelf-bewuste politiek van ruimen omvang kon getrokken worden; dat daarmee nooit de vaste aansluiting aan de historische volkskern kon gevonden worden.

Volgens Groen moest de antirevolutionaire partij beslist een Gereformeerd karakter dragen (zie Fabius, *Beginnelen en eischen*, blz. 12 vv.).

Van een voortbouwen op den door Groen van Prinsterer gelegden grondslag: het vasthouden aan, en het